

NAGY JÁNOS

ESTERHÁZY IMRE PRÍMÁS ALAKJA AZ 1728–1729. ÉVI ORSZÁGGYŰLÉS PASQUILLUSAIBAN

Esterházy Imre (1664–1745) hercegprímás, esztergomi érsek az 1722–1723. évi országgyűlésen a Pragmatica Sanctio elfogadtatásában játszott kiemelkedő szerepe a szakirodalomban közismert.¹ Kevésbé feltárt a főpap 1728–1729. évi diétán az adóreform tervezetének előkészítése során tanúsított aulikus politikai szerepvállalása, amelyről azonban több pasquillus is tudósít.² A következő forrásközlésben négy országgyűlési pasquillust, vagyis gúnyverset adok közre Esterházy Imre érsek 1728–1729. évi országgyűlési szerepléséhez kapcsolódóan. Aróvid bevezető tanulmányban a versekkel kapcsolatos néhány tartalmi észrevétel olvasható: nemcsak a pasquillusokban előforduló műfaji jegyeket veszem számba, hanem az ezekben említett személyek ábrázolásának néhány jellegzetességével is foglalkozom. Ennek kapcsán lehetővé válhat az országgyűlési pasquillus politikai funkciójának megismerése, továbbá Esterházy Imre és az általa vezetett klérus politikai szerepvállalásának a korábbiaknál részletesebb feltárása. A magyar nyelvű darabokat betűhíven, a latin nyelvűeket a klasszikus latin helyesírás szabályaihoz közelítve adom közre.³ Bevezetésképpen először a pasquillus műfaji jellegzetességeiről szólok, majd a közölt versek középpontjában álló Esterházy Imre prímás személyéről.

A nemesi verses pasquillus — az országgyűlési pasquillus őse — jelen formájában a XVII. század elején jelent meg a magyar irodalomban, virágkora a XVII. század második felére esett.⁴ Varga Imre meghatározása szerint a pasquillus

1 Legújabbán róla: *Forgó András*: Esterházy Imre és az aulikus politika a 18. század első évtizedeiben. In: „Fényes palotákban, ékes kőfalakban”. Tanulmányok az Esterházy családról. Szerk.: Maczák Ibolya. Bp., 2009. (a továbbiakban *Forgó*, 2005) 65–86. p.

2 Az 1728–29. évi országgyűlés pasquillusirodalmáról általában: *Téglás J. Béla*: A történeti pasquillus a magyar irodalomban. Szeged, 1928. (a továbbiakban *Téglás*, 1928) 83–86. p. és újabban: *Nagy János*: „Szegény Magyar Ország bánattját újíttya” — Az 1728–29. évi országgyűlés pasquillusai. In: *Memoriae commendamus. Tanulmányok a XI. Eötvös Konferencia Történeti Üléséről*. Szerk.: Kapitány Adrienn — Locsmándi Dániel. Bp., 2011 (*Acta Historica Collegii de Josepho Eötvös nominati — series I., Nr. 2.*) (a továbbiakban *Nagy*, 2011) 103–125. p.

3 A lapalji jegyzetekben elsősorban tartalmi kérdéseket próbálok tisztázni.

4 Különb-különb féle jó és rossz virágokkal tellyes kert. Pasquillusok a XVII–XVIII. századból. Szerk.: *Lőkös István*. Bp., 1989. 319. p. A pasquillus műfajának eredete a XVI. századi Rómába

olyan, általában ismeretlen szerzőségű gúnyvers, amely „*valódi vagy vélt sérelmet, bűnt, aljasságot, hibát, ferdéséget ostorozva vagy védelmezve, ritkán tárgyilagosan, legtöbbször elfogultan szól egyénéről vagy közösségekről*”.⁵ Ennek alapján két típusa különböztethető meg: az egyes személyeket bíráló egyéni és a társadalmi csoportokat, intézményeket célba vevő kollektív pasquillus. A XVIII. században már jelentkezik a műfaj dekadenciája, a művek többsége egyre inkább részletproblémákról, jelentéktelen emberekről, s kevésbé az országos problémákról szól szüklátókörü, emelkedettség- és horizontnélküli szemlélettel, de általában a bécsi udvarral szemben állva a kurucos ellenzéki hangján. A pasquillus jellemzően a rendi ellenzék (ellenzéki csoportok) fegyvere volt, de sok pasquillus született a mindenkori „kormánypárt” védelmében is. A pasquillusok magukon tükrözik a kor provinciális nemesi műveltségének jegyeit: tartalmi és stilisztikai jellemzőiket tekintve a bibliai utalások és a humanista kultúra lesüllyedt (antikizáló) elemei keverten vannak jelen bennük a hétköznapi trágársággal.⁶ A közönség napisajtó híján ezen gúnyiratokból értesült a nagyvilág eseményeiből. A pasquillusok Róbert Zsófia megfogalmazása szerint a kor „*politikai szeizmográf*”-jaként működtek.⁷ Megismerhető a versekből az országgyűléseken formálódó nemesi politikai közvélemény, bár tényyszerű tudósításaik sokszor megbízhatatlanok, éppen a pasquillusíró politikai céljai miatt.

A közreadott pasquillusok főszereplője, Esterházy Imre 1664-ben született Beckó várában a család cseszneki ágából, amely csak 1715-ben kapott grófi címet. Apja, Esterházy Imre, anyja Bucsányi Zsuzsanna volt. 1680-ban lépett be a pálos rendbe. 1683-ban rendtársaival együtt Horvátországba menekült a török fenyegetés elől. Tanulmányait Bécsújhelyen, majd a római Collegium Germanicum et Hungaricum-ban folytatta. 1687-ben végzett, majd több iskolában tanított, 1695-től a remetei pálos kolostor perjele, 1702-ben a horvátországi pálos rendtartomány élére választották. A Rákóczi-szabadságharc kitörése után a kuruc támadás elől maga először Felsőelefántra, majd a horvátországi Lopoglovára

megy vissza. A hagyomány szerint ekkor állított egy antik eredetű szobrot Caraffa bíboros a római Brasci-palota sarkára, amit a népryelv Pasquinonak nevezett. A diákok ragasztották ki erre epigrammáikat. A műfaj gúnyos-szatirikus jellegét csak később nyerte el, amikor egy Pasquino nevű varga saját gúnyverseit ragasztotta ki a szoborra, ezekben kritizálva a város romlott közéleti viszonyait.

- 5 *Varga Imre*: A nemesi verses pasquillus (Szentpáli Ferenc). In: *Irodalomtörténeti Közlemények*, 71. (1963). 289–301. (a továbbiakban *Varga*, 1963) itt: 291. p.
- 6 *Varga*, 1963. 289–291. p.
- 7 *Róbert Zsófia*: Az 1790–91-i országgyűlés pasquillus irodalmához. In: *Irodalom és felvilágosítás. Tanulmányok*. Szerk.: Szauder József — Tarnai Andor. Bp., 1974. 781–822., itt: 816. p.

menekült. Keresztély Ágost esztergomi érsek pártfogására 1706-ban váci püspöki kinevezést nyert el az uralkodótól, de püspöki székvárosát a szabadságharc eseményei miatt nem foglalhatta el. 1708-tól 1723-ig zágrábi püspök volt: ilyen minőségben részt vett az 1708–1709. évi pozsonyi országgyűlésen. A horvát rendi gyűlés, a szábor az ő személyes fellépésére fogadta el az 1703. évi Habsburg-családi titkos örökösödési szerződést, a Pragmatica Sanctiot már 1712-ben. Az 1715. évi XXIV. törvénycikk értelmében létrehozott bizottság, a „Systematica Commissio” tagja, a munkálatok egyik szorgalmazója. Egyik legfőbb támogatója volt az igazságszolgáltatási, jogi és közigazgatási reformoknak. Többek között az ő elnökletével dolgozták ki a kerületi táblai rendszert és a Novum Tripartitum (Werböczy Hármaskönyvének korszerűsítése) tervezetét. Az 1722–1723. évi magyar országgyűlésen is a jogi reform életbe léptetése mellett harcolt, ezen kívül — mint említettem — jelentős szerepet játszott a Pragmatica Sanctio elfogadtatásában. 1723-ban a veszprémi püspöki, majd 1725-ben esztergomi érseki kinevezést nyerte el a főkancellári tisztséggel együtt. 1741-ben Pozsonyban Mária Teréziát ő koronázhatta meg. 1745-ben hunyt el Pozsonyban.⁸

A XVIII. századi magyar politika középpontjába 1728-tól a nemesi kiváltságokról (köztük a legfontosabb a nemesi adómentességről) és az adóemelésről folytatott viták kerültek. Ezen az országgyűlésen az uralkodó kezdeményezte a nemességre is kiterjedő általános földadó bevezetését, amely a nemesség heves ellenállását váltotta ki.⁹ Az adóalap reformja ellen, adómentessége érdekében a birtokos nemesség jelentős irodalmi ellenpropagandát fejtett ki az országgyűlési pasquillusokban. A pasquillusok érvelésmódja mögött felsejlik azonban egy tipikus rendi ideológia, miszerint jobbágyaik nem tudnak több terhet, így hadiadót és más közterhet elviselni. A vármegyei követek meg voltak győződve arról, hogy jobbágyaikat, „a nyomorult teherviselő népet” ők védik meg az államhatalomtól, hazájukat az idegenektől.¹⁰ A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a földesurak saját maguknak akartak megtartani minél többet a jobbágymunka gyümölcséből a terjeszkedő államhatalom ellenében.¹¹ A pasquillusokban mindez összefonódik az adóemelés elutasításának indoklásával: az ország nem emelheti az éves adóösszeget, különben az adóalap, a jobbágy

8 Forgó, 2005. 65–86. p.

9 Az országgyűlési adóvitáról: *Szijártó M. István: A diéta. A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792.* Bp., 2005. (a továbbiakban *Szijártó*, 2005) 225–234. p.

10 *Szijártó*, 2005. 176–177. p.

11 *Kosáry Domokos: Újjáépítés és polgárosodás 1711–1867.* Bp., 1990. (a továbbiakban *Kosáry*, 1990.) 46. p.

elnyomorodik.¹² A rendek módszeres tiltakozásának köszönhetően végül a régi adózási gyakorlat maradt érvényben, noha a kívánt adóemelést az 1728–1729. évi országgyűlés végül megajánlotta: az évi adó összege így 2,5 millió forint lett.¹³

A függelékben 1. számú forrásként is közölt *Esztergomi Érsekről*¹⁴ című versben Esterházy Imre érsek és az ország „oszlopi”, vagyis a klérus (és kisebb részben a magnások), a nemesi szabadságjogok és a státusok (vagyis az alsótáblai követek) eltipróiként jelennek meg. A szakirodalom is ezt a vélekedést igazolja vissza: az adó telekhez kötését a klérus támogatta, ennek feje, Esterházy Imre a király által kért 400 000 forintnyi összegű adóemelés mellett kardoskodott az országgyűlésen.¹⁵ A pasquillus szerint az érsek egyéni érdekeit a közjó fölé helyezi, ami által elvesz a nemesi arany szabadság (vagyis a birtokos nemesség adómentessége is).¹⁶ A költemény ebbe a klasszikus történelemszemléletbe ágyazódik be: míg a jelen a korrupció és az önző magánérdeket előtérbe állító elpuhultság és romlás kora, addig a múltat ezzel szembeállítva a haza szeretete és a katonai erények aranykora fémjelezte.¹⁷ A siralomversben a státusok nevében megszólaló költő említi Esterházy „votumát”, vagyis az adóreformot támogató állásfoglalását, amelyet „*ebes Mennykő dörgő*” hatású fenyegetések kíséretében kényszerített rá a rendekre. Egy másik értelmezés szerint a szenvedő alanyok a klérus tagjai, akik a katolikus egyházi hierarchia részei voltak, amelynek feje az esztergomi hercegprímás volt. Ennek okán a magyar katolikus egyház főpapjai és a káptalani követek is kötelesek voltak lelki előljárójuk politikai akaratának is engedelmessé válni.¹⁸ A pasquillus az érsek közéleti tevékenysége mellett

12 Ettől kezdve a század pasquillus irodalmában a *misera plebs* emlegetése állandósul, a rendi érdekvédelem fontos retorikai eszköze lesz e művekben.

13 *Szijártó*, 2005. 233. p.

14 Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (a továbbiakban OSZK Ktt.) Quart. Lat. 445. 2 f. (lásd a forrásközlésben)

15 *Szijártó*, 2005. 228–229., 233. p.

16 Egy verspárhuzamra: OSZK Ktt. Fol. Lat. 3819. 4–13. f. A nemesi arany szabadság elvesztésének a témája *Castrum doloris sive feretrum avitae Libertatis Hungariae* című nagyszabású, itt részleteiben nem tárgyalható versciklusnak is.

17 A magyarországi politikai eszmétörténetelméleti feletvései a XVIII. századi pasquillusszövegekre is alkalmazható lehet. A szerző által „köztársasági”-nak nevezett beszédmód érvrendszere nagyjából érvényes lehet a XVIII. századi országgyűlésekre is. Erre: *Takács József*: Politikai beszédmódok a magyar 19. század elején. In: *Irodalomtörténeti Közlemények* 102. (1998) 5–6. sz. 668–684. p., de főleg: 669–670. p.

18 *Szijártó*, 2005. 167. p.

magánéletére is utal: köszvényére (podagra), ami ágyához köti, valamint pálos szerzetesi múltjára.¹⁹

A fenti költeményre reagál az ugyanabban a kéziratban soron következő és a függelékben 2. szám alatt közölt *Más ugyan azonról* kezdetű pasquillus.²⁰ Nem mond ellent, hanem megerősíti, sőt kiegészíti az előző érvrendszerét. A versből kiderül, hogy Esterházy Imre pálos szerzetesnek elege lett az unalmas kolostori életből és ezért kérte előléptetését az uralkodótól egy egyházi méltóságra. Teljesített kívánsága ellentételezéseként már esztergomi érsekként az uralkodót biztosította arról, hogy az országgyűlésen keresztülviszi az adóreformot. A pasquillus szerint szembeszállt a birtokos nemesség adómentességével, mondván: „*fölöttibb akarja hogy Nemes adózzék,/ Szokatlan terheket viselvén kénlőgyék*”.²¹ A vipera-hasonlat, amit Esterházy Imrre alkalmaz a vers, a kor politikai költészetében is gyakori. E szerint az anyai keblen melengetett, de végül azt megmaró viperához hasonlóak a hazájuk, vagyis a rendi jogok ellen támadó országgyűlési résztvevők.²² A kígyó ebben az értelemben az uralkodó rossz tanácsadóját is jelenti. A „*rossz tanácsadók, jó király*”-toposz a korszak pasquillus irodalmának egyik meghatározó eleme. A műfaj az udvarellenes költészet hagyományait örökölte tovább, vagyis a képlet szerint a jó uralkodót a csak saját érdekeiket hajhászó tanácsadók tévesztik meg. Ráveszik az adóemelésre, vagyis az pasquillusszerzők szemében az ország megnyomorítására. Tanácsukért cserébe „*promotiot*”, vagyis előléptetést várnak el.²³ A vers „föhöse”, Esterházy Imre is tipikus udvari ember, tanácsos: az uralkodó kegyére vadászik, annak palástja alatt keres oltalmat.²⁴ A verset az érsekhez intézett

19 *Forgó*, 2009. 65–67. p. Az érsek 1680-ban lett a pálos rend tagja. 1702-ben a horvátországi pálos rendtartomány élére választották. E tisztségét cserélte fel aztán 1706-ban a váci püspöki címmel. E szerint a szerző torzított, amikor azt állította, hogy a kolostorból rögtön a primási palotába vonult volna be Esterházy Imre.

20 OSZK Ktt. Quart. Lat. 445. 3–4. f.

21 Uo. 3–4. f.

22 A függelékben közölt latin nyelvű *Nimpha Hunniae...* című költemény fejt ki részletesen a vipera-metaphorát és sejteti, hogy kiket illethettek ezzel a megnevezéssel az országgyűlésen.

23 *Szekfű Gyula: A magyar jellem történetünkben*. In: *Mi a magyar?* Szerk.: Szekfű Gyula. Bp., 1939. (reprint, 1992). 541. p. Nyugat-európai összehasonlításban is jelentkezett hasonló tanácsos-ellenesség: *Peter Burke: A népi kultúra a kora újkori Európában*. Bp., 1991. (a továbbiakban *Burke*, 1991) 191–192. p.

24 Az „udvari ember” képeznek ellentmondásosságára a XVII–XVIII. századi magyar irodalomban: *Bíró Ferenc: A felvilágosodás korának magyar irodalma*. Bp., 1994. 33–35. p. és *Jankovics József: Udvarellenes tendenciák a 17. század eleji magyar költészetben*. In: *Magyar reneszánsz udvari kultúra*. Szerk.: R. Várkonyi Ágnes. Bp., 1987. 86–108. p.

(egyébként a pasquillusokban tipikus) feddés zárja, amelyben a költő figyelmezteti Esterházyt, hogy a túlvilágon el fogja nyerni méltó büntetését a hazaárulásért.²⁵ A befejezés a barokk irodalomban jellemző naturalisztikus testi halál és elmúlás képeire utal: ennek alkalmazása Gyöngyösi Istvántól kezdve sajátjává vált a magyar politikai költészetnek, így az országgyűlési pasquillusoknak is.²⁶

A függelékben a 3. szám alatt kiadott *Lamentatio Hungariae* című költemény formailag egy panaszvers, amit a saját fiai árulásán kesergő nőalak által megszemélyesített, a „kettős kereszt között” szenvedő Hungaria tár fel az olvasónak.²⁷ Ez a topikussá váló előadásmód és költői pozíció, a (rendi) nemzeti jelképek használatával együtt nemcsak ebben és a 4. szám alatt közölt versben, a *Nympha Hunniae*ben jelenik meg, hanem század pasquillusirodalmának egyik legjellemzőbb elemévé vált.²⁸ A költemény szerkezetében tartalmi ellentmondás van: míg a költemény eleje az előbb említett művekhez hasonlóan erősen primás-ellenes hangú, addig második fele ugyanazt a személyt pozitív színben tünteti fel („*A Boldog állapotom jaj sírván említtem*” sortól kezdődően). Az ellentmondás azzal oldható fel, hogyha feltételezzük, hogy a költemény egymást követő részei eredetileg két, egymással polemizáló versből keletkeztek, amelyeket csak a későbbi kézirat összeállítója másolt be egymást követően, folytatólagosan. Ezt annál könnyebben megtehetette, mivel mindkettő azonos témában és hangnemben íródott. A pasquillusban feltárló tartalmi feszültség azzal oldható fel, hogy az Esterházy-ellenes versre a primás egy párthíve válaszverset írt, amelyben az — az előző versek és a szakirodalom álláspontját megtagadva — az adóemelés- és adóreform ellenzőjeként állította be az érseket.

A vers első felében Hungaria az országra nehezedő adóterhek (porció) mérséklésére szólítja fel az ellenzéki rendeket, akik a pasquillus szerint már

-
- 25 A feddő költészet hagyományaira a régi magyar irodalomban: *Koszticiz Géza: A feddő költészet régi irodalmunkban.* Bp., 1935. (a továbbiakban *Koszticiz*, 1935) 6–8. p. A szerző szerint a pasquillusok feddéseiben nincs javító szándék, az írók célja az ellenfél teljes tönkretétele volt.
 - 26 *Bitskey István: Gyöngyösi István és a magyar költői hagyomány.* In: *Studia Litteraria. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetének közleményei.* XIX. kötet. Julow Viktor — Kovács András — Tamás Attila. Debrecen, 1981. 30. p.
 - 27 OSZK Ktt. Quart. Lat. 445. 8–11. f. Lásd: a függelékben.
 - 28 A magyar politikai költészetre Gyöngyösi István költészete hatott, amelyben több helyen is előbukkant a megszemélyesített haza nimfája: *Agárdi Péter: Rendiség és esztétikum.* (Gyöngyösi István költői világképe). Bp., 1972. 94–95., 122. p. A kettős kereszt a pasquillusokban megjelenő, rendi nemzeti jelképekhez, így az országcímerhez kötődik. Ez a humanista embélmakultusz ugyancsak Gyöngyösi költészetén keresztül hagyományozódott az országgyűlési pasquillusokra.

két hónapja küzdenek érte Pozsonyban az országgyűlésen. A szakirodalomban ismert, hogy az országgyűlést 1728. május 17-ére hívta össze a király.²⁹ A költemény szerint azonban Esterházy Imre hercegprimás nemcsak maga állt ki az adóemelés mellett, hanem kényszerítette a rendeket annak elfogadására „*csacsogó beszéddel*” és szemének „*éles tekintet*”-vel.³⁰ A pasquillus szerzőjének leírása ebben megegyezik az előzőével. Felvetődik a kérdés, hogy a primás a szakirodalom által említett diétai társelnöki funkciójából eredően vette-e át az irányítást az országgyűlésen, mellőzve a rendes elnököt, a beteges, idős nádort, Pálffy Miklóst?³¹ Esetleg csak tekintélyénél, befolyásánál fogva vált a diéta egyik meghatározó személyiségévé? A kérdések a vers és a szakirodalom alapján nem válaszolhatóak meg egyértelműen. Utalnom kell azonban egy, a vers leírását megerősítő országgyűlési naplóra, amelyet Bónis György német nyelvű tanulmányában feldolgozott. A következő országgyűlési epizód ismertetése némi fényt vethet a primás személyének nyomásgyakorló erejére. Ez a diétai napló megőrizte azt az 1728. július 24-én (az országgyűlés kezdete után kicsit több mint két hónappal) lezajlott ülés leírását, amelyben a rendi ellenzék (májában a már formálódó vármegyei követekkel) a király által sürgetett adóemelés ellen nyilvánított véleményt. Esterházy érsek ekkor kinyilvánította, hogy az adóemelés az uralkodó abszolút akarata. A vármegyei követek meghajoltak a királyi akarat előtt, s elismerték, hogy ebben az esetben felesleges volt az ellenállásuk. Esterházy primásnak ezzel az erőszakos és a rendi többség erejét semmibe vevő, de az uralkodói erőfölényre hivatkozó kijelentésével méltán vívta ki a rendi ellenzék, így a pasquillusírók ellenszenvét.³²

A költemény második részében az alapprobléma (az adóemelés panasz) azonos, de a mű középpontjában álló személy, Esterházy Imre gyökeresen ellentétes álláspontot foglal el: a rendi jogok védelmezőjeként lép fel. A szerző szerint „*csak öten voltanak ily voxban*”, vagyis összesen öten álltak ki az adóreform és adóemelés ellen: a primás mellett a kalocsai érsek-bíboros, Csáky Imre, feltehetőleg a több helyen emlegetett Zichy Ádám nádori ítélőmester, Bartakovich Márton Nyitra vármegye alispánja és országgyűlési követe, továbbá Károlyi Sándor (vagy a

29 *Jean Berenger — Kecskeméti Károly: Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1918.* Bp., 2008. (a továbbiakban *Berenger–Kecskeméti*, 2008) 160. p.

30 OSZK Ktt. Quart. Lat. 445. 8–11. f.

31 *Szijártó*, 2005. 108–111. p.

32 *György Bónis: Die ungarische Stände in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts.* In: *Ständische Vertretungen in Europa im 17. und 18. Jahrhundert.* (Hrsg.: Dietrich Gerhard) Göttingen, 1969. (a továbbiakban *Bónis*, 1969) 305–306. p.

diétán ugyancsak résztvevő fia Ferenc).³³ Utóbbiról külön kiemeli a szerző, hogy „*nagyon fel szoval kiáltván/Hogy a szegénységet ne rongálnák mondván*”.³⁴ Károlyi Sándor személye kapcsán a jobbágyvédelem emlegetése, több mint retorikai fogás: a kelet- magyarországi nagybirtokos a szakirodalom szerint 1729-ben (feltehetőleg az országgyűlés kapcsán) tervezetet készített a „*szegénység conservatiójára*”.³⁵ Mivel a haza panaszait az országgyűlés nem orvosolta, így Hungaria végül a királyhoz fordult végső elkeseredésében segítségért. A pasquillus hatásosan alkalmazza a „*szegény teherviselő népre*” való hivatkozás retorikáját az adóemelés elkerülése érdekében, így ecseteli a jobbágyok terheit a királynak. A jobbágyoknak nemcsak az állam felé kell teljesíteni kötelezettségeit (hadiadó, a katonaság eltartása, gratuitus labor), hanem fizetnie kell a tizedet az egyháznak és egyéb járadékokat földesurának. A vers természetesen a földesurak szemszögéből az állami adók mérséklése mellett érvel, de kicsendül belőle (a kuruc kori verselők műveit idéző) egyfajta szociális gondolat, együttérzés a jobbágyok sorsa iránt, ami ritkaság a kor politikai költészetében.³⁶

Az országgyűlés kapcsán keletkezett nagyobb lélegzetű latin költemény a *Nympha Hunniae quae nunc est Hungaria coram Inclytis Statibus querelosa Nenia*.³⁷ A „főszereplő”, Hunna, a Magyarországot jelképező nimfa a magyar rendek előtt adja elő panaszát saját keserves sorsáról. A dicső múlt képei a sivár jelen képeivel szembeállítva kapnak értelmet: Hunna Mars lánya, Pannonia dicsősége volt, országa egykor a kereszténység védőbástyája volt, ma Ausztria sanyarú rabigáját nyögi, vagyonát és gazdagságát a ravasz nemzet („*callida*

33 A személyek azonosításához használtam a XVIII. századi országgyűlések történetével foglalkozó egykori kutatócsoport, a Diaeta interneten elérhető adatbázisát: <http://szijarto.web.elte.hu/diaeta-index.html> (A letöltés időpontja: 2012. január 2).

34 OSZK Ktt. Quart. Lat. 445. 8–11. f.

35 Kovács Ágnes: Károlyi Sándor. Bp., 1988. (Magyar História életrajzok) (a továbbiakban *Kovács*, 1988) 160–161. p. Ebben nemcsak a katonaság és a vármegyei tisztviselők visszaéléseinek megszüntetését javasolja a jobb teherviselés elérése érdekében, hanem gazdaságfejlesztő és szociális jellegű javaslatokkal áll elő (hid- és útépités, vármegyei kézben lévő, a megyei adóhátralékok törlesztésére szolgáló marhakereskedelmi vállalkozás, magtárak megnyitása az éhezők számára, dohányfeldolgozó üzem felkarolása).

36 *Szijártó*, 2005. 176–177. A kor nemesi mentalitásának és közéleti retorikájának is fontos része lehetett, erre engednek következtetni Rosti Ferencnek, Vas vármegye későbbi országgyűlési követének feleségéhez írott levelei az 1764–65. évi országgyűlés időszakából: *Rosti Ferenc* levelei az 1764–65. évi országgyűlésről. Közli: Bezerédj István. In: *Dunántúli Szemle* 10. (1943) (a továbbiakban *Rosti*, 1943) 4–21. p.

37 OSZK Ktt. Fol. Lat. 3987. 4–5. f.

gens”) elragadta. A vasbéklyókba vert Hunna felszólítja honfitársait: „*vegyétek le bilicseimet, barátaim!*”, de azok közül többen, noha saját anyatejével táplálta, jelentős adományokkal jutalmazta őket, mint önkeblein melengetett vipera-fajzatok, végül ellene fordultak. A vipera vagy kígyó az ókortól kezdve az európai irodalomban a viszály és az álnokság jelképeként jelent meg, ez a felfogás tükröződik ebben a pasquillusban is az adóreformot támogatók ábrázolásánál.³⁸ Kiemeli ezek közül is Esterházy Imre esztergomi érseket, aki a pasquillus szerint a király által kezdeményezett kataszteri összeírás értelmi szerzője és támogatója volt. A szakirodalom szerint a klérus az országgyűlésen kiállt a királyi előterjesztés védelmében, sőt említi Esterházy adóemelést támogató országgyűlési felszólalásait.³⁹ Vele szemben állnak a *Nympha Hunniae*-ban Hunna védelmezői, itt is keresztnév említése nélkül, a Károlyi grófok (valószínűleg Károlyi Sándor és fia, Ferenc), Zichy Ádám, nádori ítélőmester és Bartakovich Márton nyitrai alispán és követ, valamint Pálffy Miklós vagy János gróf. Az ellenzék vezéreiként, mint látjuk, a pasquillus még (két kivétellel) főnemeseket nevez meg. A század következő országgyűlésein ezt a szerepet a vármegyei követek veszik át. Ekkor azonban még dicsőítő verseket is kaptak a mágnások, amiért kiálltak amellet, hogy az adó ne a földre, hanem a jobbágyra nehezedjék.⁴⁰ Hunna panasza azonban a *Nympha Hunniae* szerint hiábavaló: ellenségei és a németek, mint farkas a bárányt, elnyomják jóakaróit, és őt magát széttépik. Az ősök vérrrel szerzett és törvényekkel megszilárdított arany szabadságát a németek a magyaroktól elveszik, ennek következtében a nemesből jobbágy lesz, és az országra hatalmas adókat vetnek ki. Utoljára a hatalmas égi királynőnek, Magyarország patrónájának és védelmezőjének, Máriának segítségéért könyörög, hogy az elnyomott népek vigaszt és közbenjárást nyerjen. A vipera motívuma ennek fényében nyer értelmet: a bibliai történet szerint a gonoszsgot megtestesítő viperát Szűz Mária lábaival tapossa el. A versben a hozzá való könyörgés aktuálpolitikai olvasata jelenik meg katolikus felekezeti köntösben: a vipera a nemesi nemzet elárulóit jelképezi, Szűz Mária pedig a rendi jogok védnökeként lép fel.⁴¹

38 Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából. Szerk.: *Pál József — Újváry Edit*. Bp., 1997. (a továbbiakban *Pál–Újváry*, 1997) 259–261. p.

39 *Szijártó*, 2005. 233. p. Esterházy Imre korábban is aktív szerepet játszott az uralkodói érdekek szolgálatában, így 1722–1723. évi diétán a Pragmatica Sanctio elfogadtatásában, erre: *Forgó*, 2009. 80–81.

40 *Szijártó*, 2005. 232. p.

41 *Pál–Újváry*, 1997. 259–262. p. és *Tüskés Gábor — Knapp Éva*: Egy történelmi toposz az egyházi irodalomban: Magyarország Mária országa. In: *Az egyházi irodalom műfajai a 17–18.*

A *Nympha Hunniae* kiválóan tükrözi a katolikus barokk nemesi nemzetfelfogást: a virtus-religio-natio összekapcsolását.⁴² A műben gazdagon keverednek különböző irodalmi hagyományból származó tartalmi és stilisztikai kifejezőeszközök: a kuruc nemesi költészet német-, és idegenellenessége, a XVI. századi humanista műveltségelemek lesüllyedéséből származó antikizálás és továbbélő toposzok (*fertilitas Hungariae*, *clypeus Hungariae*, *querela Hungariae* toposz), a biblikus elemek használata mellett a jezsuiták által propagált *Patrona Hungariae*-eszmé.⁴³ A jezsuita költészet is hathatott a szerzőre: Szörényi László mutatott rá arra, hogy a versben szereplő nőalak, Hunna alakja Beneken Antal jezsuita költő két évvel korábban, 1726-ban Nagyszombatban kiadott *Carmen elegiacum* című verseskötetének egy libellusában is megjelent.⁴⁴ A két évvel későbbi országgyűlési pasquillusban Hunna már a kurucos ellenzékiség hangján szól a szabadság hiányáról.

Végül megállapítható, hogy az országgyűlési politika társadalom- és mentalitástörténetének számos kérdését felvetik a vizsgált források, noha ezek megválaszolása részben még további kutatásokat igényel majd. Az országgyűlés pasquillusai az adóvitát tették az országgyűlés történéseinek középpontjába, de ugyanez a jellemző az 1751. és 1764–65. évi diéta verseire is. Hosszú távon a magyar rendeknek sikerült megőrizniük a rendi dualizmus modelljét, sőt törvényhozás útján megerősíteni előjogaikat is, így megakadályozni az 1728–29. évi országgyűlésen vitába került adóreform bevezetését is. A következő diétán hozott 1741. évi 8. törvénycikk mondta ki végül, hogy a közteher nem nehezedhet

században. Tanulmányok. Bp., 2002. (a továbbiakban *Tüskés–Knapp*, 2002) 52–54. p.

- 42 *Bitskey István*: Virtus és religió. (Tanulmányok a régi magyar műveltségről). Miskolc, 1999. (a továbbiakban *Bitskey*, 1999. 131–132. p. A katolikus barokk szemléletben a „kegyességgel társított vitézség” lett a nemzeteszme alapja Pázmány Pétertől egészen a felvilágosodás koráig. Ezt a felfogást a török elleni harcok élménye nagymértékben befolyásolta és hosszú távon is meghatározta.
- 43 OSZK Ktt. Fol. Lat. 3987. 4–5. fol. A kuruc költészeti hagyományra: *Klaniczay Tibor*: A magyar barokk irodalom kialakulása. In: *Klaniczay Tibor*: Reneszánsz és barokk. Tanulmányok a régi magyar irodalomból. Szeged, 1997. (a továbbiakban *Klaniczay*, 1997) 337–339. p. A három humanista toposzról: *Imre Mihály*: „Magyarország panasza”. A *Querela Hungariae* toposz a XVI–XVII. század irodalmában. Debrecen, 1995. (a továbbiakban *Imre*, 1995). A *Patrona Hungariae*-eszmére: *Tüskés–Knapp*, 2002. főleg: 52–54. p.
- 44 *Szörényi László*: Hunok és jezsuiták. Fejezetek a magyarországi latin hősepika történetéből. Bp., 1993. 86., 169. p.

soha a telekre (*ne onus publicus fundo quoquo modo inhaereat*).⁴⁵ Az uralkodó és a rendek küzdelme azonban a nemesi adómentesség körül még az 1764–65. évi országgyűlésen is kiújult. Esterházy Imre primás vezető szerepe a pasquillusokban utal arra, hogy a klérus továbbra is megőrizte erős kormánypárti országgyűlési pozícióit. Noha a jómódú középbirtokos nemesség ellenzéki politikai szerepének növekedése már ekkor megmutatkozott a diétán, de a hagyományos képlet szerint a klérus és főnemesség által vezetett magyar rendiség továbbra is szilárd bástyákkal rendelkezett, élvezve az udvar támogatását. Az említett országgyűlési ellenzéki vezetők tehát továbbra is többségében főnemesi származásúak. Noha a pasquillusok köznemesi szemlélete tagadhatatlan, de ekkor mégis e főnemeseket ünneplik a rendi alkotmány védelmezőiként. Ami a pasquillusok retorikáját illeti, ezekben a rendi kiváltságvédelem jellemzően ötvöződött a haza idegen elnyomókkal szembeni védelmével. E miatt a korszak rendi-nemesi nemzettudata módszeres elemzéssel is tanulmányozható e pasquillusokban. A pasquillusok szinte sohasem magát az uralkodóházat bírálják, hanem annak udvarához tartozó, romlott erkölcsű tanácsosait. A „*misera plebs contribuens*”-re való állandó hivatkozás az állami adóterhek csökkentésének leghatásosabb érve, egyben a nemesség politikai és gazdasági hatalmának legitimizációját segítette elő. Megállapítható, hogy a XVIII. század politikatörténeti forrásaiból szinte feltűnően hiányzó kuruc retorika a politizálásnak ebben a vulgáris és népszerű formájában, a pasquillusokban a maga természetességében megőrződött, és áthagyományozódott a reformkorra.

45 A törvénycikk értelmezése: *Poór János*: Adók, katonák, országgyűlések 1796–1811/12. Bp., 2003. 107–112. p. (a továbbiakban *Poór*, 2003)

Forrásközlés

1.

*Ismeretlen szerző: Esztergomi Érsekrül,⁴⁶
1728–1729 körül*

Sírván említendő szegény Magyar Ország
Ki mint Erdőn az fát, minden csak vágton vág.
Meg hervad Koronád, oda a' Szabadság,
Siralmas vóltod már tsupa nyomorusság.

Oszlopi teneked látatnak nagyoknak
De azok szolgálnak inkább tsak magoknak
Nyomorúlt voltáról Szegény Országunknak
Nem sokat törődnek sem a Statusoknak.⁴⁷

De ne tsudálkozzal mert a Java sánta,
Hamissággal tellyes Podagra is bántja,
Lám mint él az Primás mint Lucifer Battya,
Pokolnak fenekén egész ország láttya.

Votumot is adja, hogy azzal magának
Használlyon, és rontsa Szegény Országának
Praerogativáitis egész Statussoknak
Ellene mondhasson igaz Votumoknak.

Hertzeg Te fellőled eztet nem mondhatnam
Rankorodat hogy ha minden nap nem látnám,
Szegény Hazád ellen, ha nem tapasztalnám,
S mérges beszédekert hogy ha nem hallanám.

46 A másik fellelt kéziratot szövegváltozat: OSZK, Ktt. Quart. Hung. 2176. 21.f. Egy másik változat kiadva: *Abafi Lajos*: Magyar pasquillusok I. In: Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. XIV. kötet. Bp., 1883. 253–254. p.

47 Értsd: Státusokkal, vagyis a rendekkel.

Bár ne mondgyon ellent senki Votumodnak,
Mert meg érzi mérgét sullyos haragodnak
Mint a Sebes Menykö dörgő Szavaidnak,
Es ugy subscribálni, tsak köll Votumodnak.

Faradozol mondod Hazádnak Javában,
Országodnak midőn árthasz Sessióban
Jössz, midőn használhatsz, fekke Matratz agyban,
Haragbol okozot nehéz nyavallyadban.

Mintha tsak te magad vólnál az Országban,
Jobb lött volna hiked hogy ha Kalastromban
Meg- maradtal volna, s- Breviariumban
Olvasgattal vólna, vesztél volna abban.

Jelzet: *OSZK Ktt. Quart Lat. 445. 2.f.*

2.

*Ismeretlen szerző: Más ugyan azonrúl,
1728–1729 körül*

Szegény Magyar Ország te ne csudálkozzál
Hogy Prímás te néked mindenben ellent áll,
Ez Szegény Nemesset mint egy el törülni
Súlyos adó alá mint kívánnya vetni
Mert ígért Császárnak ha promoteállya
És az klastromtúl is hogyha evocállya.
Mert koplalt kis testét tölteni nem tudta,
Chorusban zájogni egészen meg unta.
Esztergomi Papnak hogy ha nominálná,
Milliom forintyát higgyed reá száná.
Most tehát Nemesség láthatod miként ád
Mert annak nagy terhe szállt, és súllya reád
Fölöttibb akarja hogy Nemes adózzék,
Szokatlan terheket viselvén kénlőgyék.
Az meg ígértt summát hogy meg fizethessék
Hogy ő a Császártúl meg ne vetetessék.

Csak ne tapasztallya az ő hazugságát
Mint Vipera, annyát rontya szegény hazát.
Érsek te felőled én ezt nem mondanám
Tőled lenni mindent ha nem tapasztalnám
Gonosz Votumidat fülyel nem hallanám,
Mérges nyilad sebét csinálni nem látnám
Szály szivedben tehát Clerusoknak feje,
Légy minden javaknak szép élő kútfeje,
Tekéncsd ősz fejedet, rövid idő múlva
Koporsóban lévő podagrás labadat.
Mit használ te néked kevés idő alatt
Hogy üldögölhetel császár Palást alatt.
Szegény Magyar hazát minden Törvény nélkül.
El tapodni ötet nagy Istentelenül
Holtod után leked ha tűzre vettetik
Örök kínzásokra tested ha vitetik.
Ez verseket írni nem haragos penna
Hanem hazájának siralmas egy fia
Ki kívánnya Papoknak egyszer megtérését
Az után pediglen Lelke üdvösségét.

Jelzet: *OSZK Ktt. Quart. Lat. 445. 3–4 ff.*

3.

*Ismeretlen szerző: Ita vobis Devotissima Hunnae. Lamentatio Hungariae.
1728 körül*

Szollyak-e? avagy jobb halgatnom eképpen
Kinos gyötrelmeimben vájodnom ill képpen,
Szegény árva fejem Tenger képpen
Bocsátnom Egekre sűrű fölyhő képpen.
Meg vallom hogy nehéz nyelvemet mozdítom
Bús bajlódásim közöt szavamat indítanom.
Szív fogygyasztó mérget ream szaporítom.
S- azzal bagyott fejem halakra bocsátnom.
Mellyiket válaszam én e kettő között
Azt- é? hogy halogatva sok inségeim között

Felve nyomorogjak kettős kereszt között
Ha csak jajgatással töltöm ideimet,
Nincsen ki forgassa már látom ügyemet,
Az nagy keserűség emészti szívemet,
Több több veszedelem éri inségimet.
Am valamint léssen gyaszos állapotom,
Keserűségemben szavamat indítom,
Posony Város felé lábamat mozdítottom,
Szív fogyasztó mérget talán el olthatom.
Ottan vannak ugyan én Kedves Magzatom,
Kereszt alatt nyölt gyönyörű rajzatom,
Szárnyam alól ki költ tudos fő bajnokim,
Talán ők meg szánnyák keserves panaszim.
Ugyanis a végre jöttek ők ott egyben
Tudgyák nagy inségem szánnyák szörnyű képpen.
Nem szánnyák mint látom értem fáradságok,
Két holnaptól fogva nyughatatlanságok,
Meg mutatták minden úri Méltóságok,
Hozzam holtig való hív állandóságok.
Az mint hogy mellettem sok Deputatit
Rendeltek, küldtek, hogy súlyos Portiot
könnyebbíthessék meg, s kegyes relatit
tehessenek róla, vég insinuatit.
Ah! Keserves sorsom, de im mint meg csala,
Ezen reménségem miként el apada,
Szegény árva fejem, majdnem el ajula,
Hogy mostohaságát Rajzatomnak hallja.
Volt-e? valamikor vallyon fia,
Annyának, hogy tőle illyeket hallnia,
Köllene? S- inséget azzal szaporította.
Titeket ugyanis hogy föl emeltelek,
sok inségeim közül gyámolúl tettelek,
S- azért nyomorítottok, hogy helhezettelek,
Bársonyos Taffota székre ültettelek.
Ugyanis azt tudnám hogy Instantiára,
Bocsáttjátok dolgom az fő Gratiára,
Rongyolt állapotom könyv hulajtására,
Meg esett szívetek ő bádgyattságára.

De az ti tanácstok hirtelen fordúla
Mi helyen láttátok Prímás mordula
Tanácstok ellen az Érsek indula,
Csacsogó beszéddel egészen meg dúla.
Ugyanis hegyes Tör az Érsek szemei,
szívem által járták mérges tekénteti,
Prímás kívánsága hogy meg kényszerítí.
Rongyolt fiaim több quantumot fizetni.
Noha praesentáltam nyomorúságomrul,
Sok inségim között nagy izzadságomrúl,
Nagy gravameneket el bágyatságomrúl.
Mert Isten meg fogta Egek csatornáit,
Ki szarasztya éppen házam tartományit,
Megis meddült tette annak határait.
A nap el égette minden zöldségeit.
A végre hogy lenne nékem fő mentségem,
koronás királyom előtt segítségem
szív mozdító flastrom helyet reménségem
Sok inségim között lenne könnyebbségem .
Nehéz gravamen ez méltó segítségre,
Méltó az kit vegyen Fölsége szívére,
Ha magam magzatim nem veszik eszekre,
Hogy jutott hazájok utolsó inségre.
De mégis nehezebb hogy mind csak pénzt kérnek,
Holott egy fillérnél soha sem segítnék,
Sok czifraságokkal velem fizettetnek,
Hogy pénzem nem volna semmiképpen hiszenek.
Boldog állapotom jaj sírván említtem,
El bágyat szívemet jobbsn keseíttem,
Keserves sorsomat hogyha csak tekintem,
Jaj jaj életemet halálra ejtem.
Életemmel ugyan semmit nem gondolok,
Mint hogy nyavalogván csak alig nyomorgok,
Sok solyos terh alatt csak alig tántorgok
Fáradságaimmal ím földre borúlok.

Nem is kívánhatom már tovább életm.
Mert már mind ki ottan régi keresetem
Kegyes királyomnak mind addig fiztettem.
Míglen el nem fogyott utolsó fillérem.
Lehetetlenségem tугyák jól Magzatom,
Szárnyam alól ki költ kedves Rajzatom,
S azért nem forgattyátok keserves ínségim.
Hogy utolsó sorsra juta szegénységem.
Nem is szánnya senki látom én kínomat.
Sok ínségim között keserves sorsomat,
Zichy,⁴⁸ Bartakovics⁴⁹ forgattyák dolgomat,
Mert nints több ki szánná meg terhelt voltomat.
Két fő Cardinalis⁵⁰ szegénységet szánván,
Ezek votumának mindenben helyt adván,
Karoly is nagyon fel szoval kialtván.
Hogy a szegénységet ne rongálnák mondván.
De mint hogy csak öten voltak ily voxban,
Nem mehettek elől számdékokban,
Noha még mehett volna Gratiaban,
Az ő kívánságok Király udvarában.
Nem látok már azért sehoh segetiséget
Nem tapasztalhatok könyörületsséget,
Egy okot találván téshen jó mentséget.
Koronás Királynál tellyes reménséget.
Ez hogy míg meg maratt kevés rongyolt népem,
Magammal el hívom szegény nemzetséget,
Bécs felé indulok léshen segítséget.
Koronés Királytúl nincsen is kétséget.
El érkezvén küldök képet Fölségének,
Ezen formán rajzolt kegyelmességetnek.
Egy Parasztot irván képe szépségetnek,
S az mellett Csép, Kapa, kaszát fényességetnek.

48 Zichy Ádám, nádori ítélőmester, az országgyűlési ellenzék egyik vezére volt.

49 Bartakovich Márton (1662–1737) Nyitra vármegye alispánja és ellenzéki országgyűlési követe.

50 Itt feltehetőleg a primásra, Esterházy Imrére és Csáky Imre kalocsai érsekre utal a szöveg (1672–1732).

Ezen fölyül pedig két vállán Parasztnak,
Két földes Urait állani szegénynek,
Papot és Világit, kínos ínségének
Kik szerző okai bujdosó fejének.

Ezen képnek pedig az alsó részére,
Ezt írom s — bocsátom Királyom székére,
Meg rongyult voltomnak megismerésére.
Ily titlust tesznek könyves szemeire.

Meg bocsás Királyom hogy vakmerőségem
Erre vitt engemet utolsóm szükségem,
Instantiak által, éktelen ínségem.
Nem praesentálhatom Nagy keserőségem.

Mert Instantiak pénzel szoktak folni,
Azt én nálam pedig hírrel sem kaphatni,
El húszta az Quantum,⁵¹ s- a sok Gratuitum,⁵²
Ehez accedálván éktelen forsontom.⁵³

Tekéncsed ez képnek nagy Sanyarúságát,
Két földes uraktúl nagy nyomorúságát,
Szannyad és ámbár csak papok uraságát,
Könnyebbícsed rajta nagy hatalmasságát.

Mert az mit egy felől földes ura meg hágy
Mas felől az Papok Dézmája ott nem hágy,
Német is Lovastúl minden felől csak rág,
Egy falat kenyeret békével szám meg rág.

Ez Instrumentumok szolgáltak éltére,
De el vástak immár, rosda ült élekre,
Sok robotolásban jött veszedelemre,
Nincsen pénzem, melyel csináltassam helyre.

Ime már nem lehet egyébként életünk,
Bécsi varad előtt leszen veszedelmünk,
Mert nem viselhettyük ezen mi nagy terhünk,
Ha csak Fölségeddtúl nem segítettendünk.

51 Vagyis adóösszeg.

52 Gratuitus labor, vagyis ingyenmunka.

53 Értsd: előfogat, fuvarozás.

Hátra hagyom többi éktelen panaszim,
 Tekéncsd nyomorodott rongyolt állapotim,
 El bagyott szállástól meg hevült inyeim.
 Nem viheti tovább, szoríttják ínségim.

Jelzet: OSZK Ktt. Quart. Lat. 445. 8–11. f.

4.

*Ismeretlen szerző: Nympha Hunniae /: qua nunc Hungaria:/ coram Inclytis
 statibus lacrymantis querulosa Nenia⁵⁴
 1728–1729 körül*

Eloquar aut sileam? sed quis mea probe negabit
 Scilicet a lacrymis proba negata meis.
 Illa Ego Phosporicas inter celeberrima nymphas
 Illa ego Pannonici gloria prima fui.
 Illa ego terrarum victrix dominatrix potentum,
 Illa ego Mavortis filia, nata Deam.
 Illa ego christicolum clypeus metus urbis et orbis,
 Illa ego dans populo Jura vicino suo.⁵⁵
 Hunna fui, quid sim? Si fors cui cura sciendi
 Austriacum dudum porto misella jugum.
 Fama, decor, species, periit virtusque vetusta.
 Cetera scire cupis, gens alemanna tulit.
 Non tulit ast rapuit, liceat modo vera fateri,
 Fortunas et opes callida gens rapuit.
 En, út vincta gemo, quis non videt aequa querelis
 Et lacrymis eadem est, dicite nonne meis.
 Heu misera fero vincula, ligant dextram atque sinistram,
 Et caput atque pedes, ferrea vincula ligant.
 Quoquumque aspicio tristes nisi cerno catenas.
 Et male compositos ferrea vincula dolos.

54 A vers egy másik szövegváltozata: OSZK Ktt. Fol Lat. 3987. 4–5. ff.: *Nympha Hunniae /quae nunc Hungaria:/ coram Inclytis statibus lacrymantis quarulosa Nenia*. A továbbiakban erre hatkozunk megejelölés nélkül.

55 OSZK Ktt. Fol Lat. 3987. kéziraton a vicino suo helyett „*Vienna tua*” áll.

Vincta gemo, o, utinam laqueos tollatis amici!
Ferraeque sollicitae non renuatis opem.
Ast pudor et nullo debibile crimen ab ovo,
Me miseram, a Natis opprimor ipse meis.
Quos ego progenui, patrio de lacte nutrivi
Immeritam accumulans in mea fata necem.
Vipereos hoc est angues fovisse sub ulnis,
Hoc est sane latens progenuisse malum.
Dicite Vos ipsi, pudet ut scio vera fateri
Dicite turba meo progenerata solo.
Quam vos sollicitis nutritivis Pannonia curis,
Ast in perniciem ter male cauata suam.
Estorades⁵⁶ Tibi praereliquivis sim grata necesse est.
A me praefulca condecorate Mitra.
Deinde tibi quem Sylva gemitam dixere priores.
O in perniciem natus uterque meam!
Haccine collatis meritis hac gratia tantis
Redit hac meruit munera matris amor.
Sunt mihi sunt fateor, fidissima pectora nati
Queis tamen haud semper dicere vera licet.
Karolvios⁵⁷ utinam multos o Hunna tulisses!
Decideret lacrymis pars modo magna meas
Zitsius⁵⁸ est aequae nostri pars magna decoris.
Huic similes paucos Pannonis ora dedit.
Est et Bartakovits,⁵⁹ esset quoque Palffyus⁶⁰ ipse,
Ni vinctum Austriacus esset uterque latus.
Vana queror nullum est lacrymis, nullumque querelis,
Pondus, et in cassum, vota, precesque cadunt.
Vires hungaricas quas latus senserat idem
Et tulerat mundus Pannonis Imperium.

56 Esterházy Imre.

57 A Károlyiak: feltehetően az országgyűlés ülésein résztvevő Károlyi Sándor (1669–1743) grófra és fiára, Károlyi Ferencre (1705–1758) vonatkozik az utalás.

58 Zichy Ádám .

59 Bartakovich Márton .

60 Itt Palffy Miklós nádorról (1657–1732), (aki 1714-től volt nádor), vagy öccséről, János horvát bánról (1664–1751) van szó.

Cheu quam duris cingor modo vincta catenis.
Non fecis ac rabidi dentibus agna lupi.
Discrutior, crucior, laceror, premor, opprimor, angor,
Corporis ut ne pars ulla dolore vacet.
O sacra divorum series mea gloria regum.
O nostra tibi, cernere fata detur.
Aurea libertas majorum sanguine parta
Juraque consensu corroborata tuo.
Et ut glossantur, cassantur et annihilantur
Sic munita piis legibus Hunna cadet.
Illacrimor fuga dam talia mente revolve,
Lacrimor, ut lacrimisque opprimar orba meis.
Cheu quam dura est chari conscriptio regni,
Estorades cujus maximus author erat.
Nobilis heu plebejus, aut non cernitis ist hoc
O superi haud dextra Vindice fertis opem.
Alloquar út liceat jam vos mea viscera nati.
Alloqui, út mater nulla noverca fui.
Parcite crudeles in matrem condere leges.
Nam secis in crudo vulnere vulnus erit.
Estorades depone animos moderatius opta
Sic postulati, vela secunda fluent.
Si tibi milla mei cura est, miserere tuorum,
flectant, te patriae, tanta tributa tuae.
Coelicolum regina potens, cui Pannonis ora.
Suave sit auspicium, cessit et arbitrium.
Non frustra Hungariae mihi crede Patrona⁶¹ vocaris,
scilicet auxiliis, indiget illa tuis.
Auxiliare precor, gentem solare caderitem,
Sentiat auxilium, Pannonis ora tuum.

Jelzet: *OSZK Quart. Hung. 2176. 4–5. ff.*

61 Szűz Máriához, Magyarország patronájához fohászkodik a szerző.